

Maalspørgsmaalet

Taler

Johan Sverdrup

Dato

30 april 1885

Sted

Stortinget

- 1 Jeg ønsker at sige nogle Ord om mit Forhold til den Sag, hvorom vi nu gennem
en lang Debat har talt. I Debatten i og udenfor Stortinget angaaende
Maalsagen er der drevet Spil med Ord uden eller med Tendents - jeg tror
nærmest det sidste. Landsmaal og Landsmaal er nemlig to, og det maa den
5 erindre, som optræder kritiserende og stiller Spørgsmaal med Forlangende om,
at de skal blive besvarede. I Almindelighed forstaar man ved norsk Landsmaal
det Sprog, der tales af den norske Landalmue; som saadaant falder det i flere
Bygdemaal eller, om man vil, flere Grupper af Bygdemaal. Men man har
overført Navnet Landsmaal som specifik Betegnelse paa de Bestræbelser, der har
10 fundet Sted inden dette Land for at skabe et Mønstersprog paa en hjemlig
Sproggrund. Hvad nu Landsmaalet som Indbegreb af Bygdemaalene betræffer,
synes der ikke at herske nogen Uenighed om, at man maa se til at skaffe dem, der
skal undervise Mængden af Børn i vort Land, et saadant Kjendskab til disse og
til deres rette Anvendelse, at de kan bruges som Undervisningsmiddel og
15 derigjennem som Oplysningsmiddel. Man erkjender, at naar Børnene i Skolen
faar Lov til at bruge deres Talesprog og Læreren har Evne til at meddele sig deri,
vil han sættes istand til at udsaa en frugtbar aandelig Sæd. Tilegnelsen hos
Børnene og deres aandelige Væxt vil fremmes. Dermed er saa omtrent alt sagt;
dette er i faa Ord Summen af det; der tiltrænges inden Undervisnings
20 Omraade.

- Vistnok har man hørt under nærværende Debat, at det er betragtet som en Fare,
at det i Komiteindstillingen er betonet, at Landsmaalet, taget i snevrere
Forstand, ogsaa skulde benyttes ved Undervisningen i de Kurser, som Lærerne
25 bør gennemgaa, og som alle er enige om, at de skal gennemgaa, hvis Hensigten
med deres Hverv i Statens Tjeneste skal kunne naaes paa en tilfredsstillende
Maade. Men jeg siger, jeg tænker ikke, at det vil finde Medhold blandt tænkende
Mænd. Hvad er det Landsmaal, det Mønstersprog, man har søgt at opstille - jeg
skal betjene mig af det Udtryk indtil videre? Det er jo en dygtig Bearbejdelse af

Dialekterne saavidt muligt til Samling af dem til et fælles Sprog; det omslutter det mest udbredte og tillige det bedste og mest karakteristiske, det sprogfyldigste, paa samme Tid som det giver Raaderum for Valg mellem Udtryk. Naar det da her, som det er en Selvfølge, at Bevilgningens Forudsætning
35 er, ikke gjælder om at meddele Eleverne et egentlig Sprogstof, men at lære dem Methoden, hvorpaa det Sprogstof de maatte være i Besiddelse af, rettelig skal anvendes efter Tidens Krav og til Gavn for deres Gjerning, saa maa det vel være det bedste af den Undervisning, man kan byde dem, det, der betragtes som Arbejde paa at bringe samtlige Dialekter til Enhed som Udtryk for det norske
40 Almuesprog. Det er ikke muligt, at der derom kan være to Meninger. Overalt, man har lagt for megen Vægt paa Dialekterne.

En Mand, hvis Kjendskab i saa Henseende ingen vil bestride - jeg sigter til Ivar Aasen, hvis Fortjenester af dette Lands Sprog er erkjendte paa en for ham
45 tilfredsstillende Maade, som engang vil staa som et stort Minde i vor Historie, - han siger, at der vistnok er nogen Forskjel mellem Dialektetene, men man maa vel vogte sig for at lægge for megen Vægt derpaa; thi for det meste er det underordnede Ting, hvorom der i saa Henseende handles. Naar det kommer til Stykket, ved Undersøgelser selv i østlandske Bygder, viser det sig, at
50 Dialektordene er bedre kjendte, end man skulde tro, og især har de, naar de er gode, en stor Lethed for at vinde Indgang i Sproget og hos Almenheden. Det viser sig, siger den Forfatter, jeg citerede, bl.a. deraf, at endogsaa slette Dialektord har vundet stor Udbredelse derved, at de er brugte af gode Forfattere; saameget større Udbredelse vil da de gode Dialektord vinde, naar de
55 er anvendte af udmærkede Forfattere. Fra dette Standpunkt af tror jeg alle kan være enige om at bevilge, hvad der er forlangt til Kurserne.

Jeg har talt om de Indvendinger, der er gjorte fra Sprogbevægelsens Standpunkt. De andre Indvendinger, som er hentede fra Hensynet til Religionen m. m., skal
60 jeg ikke indlade mig paa. Jeg har Chefen for Kirkedepartementet ved min Side, og han vil nok i saa Henseende afgive det fornødne Svar, især efter den sidste Henvendelse, som er skeet til ham idag. Jeg hører ikke andet, end at i det hele og store taget samstemmer man dog deri, at Undervisning i Landsmaalet maa gives. Jeg har tænkt mig, at det skede paa den bedste Maade ved Seminarierne og
65 overalt, hvor der er Anledning til at meddele den. Men Sagen er, at denne Kursusbevilgning har to Sider, og den har en Side, som for mig har en langt større Betydning end den Undervisning, som kan gives i et eller flere eller alle af de fremtidige Kurser ved Seminarierne, og det er den, at den peger paa, at man

70 vil virke til Nytte og i udbredte Kredse for det Mønstersprog, som jeg tror man vil naa, og som engang vil blive, hvad der paa den anden Side er sagt, at vort nærværende Sprog er, nemlig vort Rigssprog - jeg vil ligesaa godt fremholde mit Program strax, for at ikke Nogen skal misforstaa min Deltagelse i denne Sags Behandling. For mig ligger disse Kursers største Betydning deri, at de er et Skridt
75 mere til at fremme den store Maalsag, til at faa det Maal, som er paa Folkets Tunge, formet, dannet, udbildet og forskjønnat til et sandt norsk. Rigssprog.

Man har sagt, at dette Landsmaal, som i denne Forstand omfattes med saa stor og udbredt Interesse i vort Land, eksisterer jo ikke. Hvor er det? Det er lavet, det
80 er opkonstrueret, det er opstyltet, - jeg ved ikke alt, hvad der er sagt om det. Jeg skal ikke gjentage disse Ytringer; thi jeg tror, at de er mere dikterede af en Smule Animositet end af en klar Tænkning over Sagen.

Skulde det virkelig være muligt, at man stiller Maalsagens Horoskop urigtig, naar man siger: Den har en stor Fremtid for sig, den vil gaa fra Seier til Seier,
85 indtil den bliver den norske Tunge? Dette Sprog nedstammer i lige Linie fra vort gamle norske Sprog, det Oldnorske, og det har Odelsmandens Ret til den norske Tunge; det har bevaret sig ned gennem Tiderne, og det er ikke sammensmeltet med noget Sprog, som er indført af erobrende Fremmede,
90 saaledes som man har Exempler paa hos andre Nationer, hvor Sammensmeltning af Folk og Sprog er foregaaet gennem Tiderne. Det har været udsat for Tryk; men efterat dette Tryk var hævet, har det igjen fulgt Tyngdens Love - for at bruge et Udtryk af en anden Herre, som forresten havde ondt for at forlige sit Udsagn med sine øvrige Ytringer - og det underholdes af
95 Folkets nationale Tankegang. Man har i en vistnok meget lærd Afhandling sagt, at det er alene en Opgave eller et Problem, ved hvis Løsning der endnu staar et Spørgsmaalstegn.

Nei, det er blevet en Kjendsgjerning. Hvorledes? Har vi ikke fortræffelige
100 lexikalske Arbeider i det, et, som alle anerkjender for at være et Arbeide af første Rang og udarbeidet paa en Gang med Genialitet og med en Lærds Flid, som - og det er ikke lidet betegnende - netop er blevet til ved Arbeide af en Mand, udgaaet ikke af de Lærdes Kreds, men af Folkets egen Midte. Vi har grammatikalske Arbeider over Landsmaalet i den snevrere Forstand, som er af
105 høit Værd, og saaledes er Sproget ikke alene samlet til en Rigdom af Stof, men det har undergaaet en kultiverende Bearbejdelse, det er underlagt lexikalisk og grammatisk Tugt med en sjelden Dygtighed og i tilfredsstillende Omfang, - ikke

110 saaledes tilfredsstillende, at dermed skulde Sagen være avgjort for kommende
Tider, men saaledes, at man ikke er berettiget til at sige, at det Sprog ikke er
saaledes repræsenteret, at det endnu er andet end et Problem.

115 Jeg siger, det er en Kjendsgjerning og en Kjendsgjerning, hvis Magt i denne Sal
har været følt under hele denne Debat, en Magt saa stor, at man af Modstandens
Seighed kan slutte sig til dens Vægt og den Indflydelse, den øver i vort Samfund.
Vi har fremdeles en Literatur, og i Sandhed den har de Egenskaber, som man
helst ønsker en Literatur: Den har vist sig at være i høi Grad tiltrækkende for
Almenheden. Antallet af dem, der sysselsætter sig med den, dels for Sprogets
120 Skyld og dels for det nationale Indhold, som ligger deri, stiger betydelig Aar for
Aar, og med hver Erkjendelse af Sagens Betydning staar det Spørgsmaal for
Enhver: Et der ikke i dette noget levedygtigt, noget, som Samfundet spinder ud
af sig selv, og som Staten derfor er pligtig at tage et bestemt Hensyn til, hvor det
gjælder Midler til vor Udvikling?

125 Jeg tænker, at naar man gaar nærmere ind paa Sagen - det skal kun ske i
Antydninger fra min Side - har jeg Ret til at sige, at de Forskjelligheder, som der
er mellem Bygdemaalene er uvæsentlige; de bestaar fortrinsvis i visse Lyd-, visse
Bøiningsformer og enkelte mere eller mindre hyppige Anvendelser i Talens
Brug af mere omfattende og betegnende Ord. Men alt det, som er
130 eiendommeligt for et Sprog, det, som giver det sin Karakter, det, som bevarer
dets Forhold til Nationen og dens Eiendommelighed og den Natur, som denne
Nation befinder sig i, det har de allesammen tilfælles, og det skiller dem paa en
betegnende og bestemt Maade fra alle andre Sprog. De har Sprogets Ret og
Sprogets Magt, Sprogets Evne og Sprogets Stilling ligeoverfor Udenverdenen.
135 Derfor har jeg et stærkt Motiv til at være med paa den Bevilgning, som her er
foreslaaet. Det er for mig et Skridt videre paa den Udviklingens Bane, som jeg
tror det norske Folk bør betræde, som det vil betræde, og som det maa betræde,
hvis det skal kunne tilegne sig en eiendommelig norsk Kultur.

140 Der er intet i Tanke- eller Følelseslivet, som formaar at finde sit sande Udtryk
undtagen gjennem det Sprog, som lever paa Folkets Tunge. Det er det, som man
skal tage og styrke, udbedre, berige og forskjønne, og saa naar man Maalet. Det
er det bedste Udtryk for den sandeste Tanke og for den mest levende Følelse. Jeg
mener, at jeg fra det Standpunkt af vil finde Medhold i vide, meget vide Kredse i
145 vort Land, naar jeg siger, at alt, hvad der hidtil er skeet, er kun en Forberedelse
for det, som maa og skal komme, saa sandt som det er Samfundets Opgave at

fremme med Kraft og Indsigt; hvad der rører sig i dets Midte og saafremt Styrelsen har den Gjerning at gaa i Spidsen for Udviklingen. Dens Henvendelser
150 til Folket skal være en Række af Forslag og Opmuntringer til at betræde de Baner, som det viser sig, at man har Magt til at følge, og hvor Folkets Levedygtighed kommer til at vise sig i en stedse stigende Udvikling gennem Midler og Magt og gennem Magt og Midler igjen.

155 Jeg har derfor for min Del ikke kunnet stanse paa nogen Maade ved at være med paa en saa tarvelig Foranstaltning som den, hvorom der her er Spørgsmaal; at bevilge nogle tusinde Kroner til Lærerkurser. Jeg mener, at der endnu i en nær Fremtid maa ske to Ting - jeg beder erindret, at jeg lægger mit Program for Storthinget og for Almenheden - der maa ske to Ting i en nær Fremtid: Der maa
160 oprettes et Professorat i det norske Folkesprog ved Universitetet. Jeg tænker, at den Professor, som engang vil faa denne Post - jeg taler næsten med Sikkerhed, saa overbevist er jeg om, at denne Post vil blive oprettet - han vil nok forstaa det, at han har en stor Opgave deri at arbeide videnskabelig for et af de største praktiske Formaaler, som et Folk kan stille sig. Han vil samle og sigte, han vil
165 sammenstille og organisere, han vil vejlede og han vil pege paa de Retninger, hvori Arbeidet skal fortsættes dels af andre som Hjælpere for ham, og dels af dem, som kommer efter ham. Denne store og betydningsfulde Virksomhed maa til, for at der kan være et Samlingspunkt, hvor de Bestræbelser, som udgaar fra det hele Folk, kan finde sin sidste Bearbejdelse og ledsages af nyttige Raad, af
170 betydningsfulde Vink, inden de udgaar til Almenhedens nærmere Overveielse og til dem, som bruger Landsmaalet i Talen.

Dernæst finder jeg, at Landsmaalet ikke alene bør benyttes fremtidig i Almuskolen som et Undervisningsmiddel, et Hjælpemiddel for Læreren til at
175 komme i nærmere og bedre Forbindelse og Forstaaelse med Eleverne, men at det bør være Undervisningsfag, ikke saaledes strengt paabudt, at det fra Begyndelsen skal gøres til Pligt i alle Skoler i Landet at indføre det, men saaledes, at der bliver Valgfrihed for vedkommende Kommuner til at bestemme, hvilket Sprog den i saa Henseende tror med størst Held bør benyttes inden deres Skolestuer. Jeg
180 antager, saaledes som jeg anskuer Sagen, med fuld Sikkerhed, at dette her blot bliver en Overgangsordning, og det hjælper da ikke at holde frem for mig, at der gives Distrikter i dette Land - og jeg syntes jeg hørte en Gjenklang af de gamle Expektorationer om den store Forskjel mellem Østland og Vestland - at der gives en hel Del Kommuner paa Østlandet, for hvilke denne Sag er af mindre
185 Interesse.

Nu, lad os se, hvad Prøven vil føre til! Men Et er ganske vist, at, forudsat at Sagen nyder Fremgang, at Sproget bliver dyrket med Held og Indsigt, at det
190 vinder Terræn Aar for Aar, da vil det ogsaa vinde Indgang i de Kommuner, hvor der nu tales et slet Dansk-Norsk. Man taler om Dialektforskjellen. Man tænke sig vort nuværende Sprog, fastholdt som et sandt Landsmaal - som det staar skrevet fra en Fraktion ved Universitetet, et «sandt Landsmaal» staar der -
195 hvorledes vil da Dialektforskjellen stille sig, naar man søger at opretholde den slette dansk-norske Tunge, som for en stor Del er raadende paa Østlandet, ved Siden af de Bygdemaal, som tales paa Vestlandet og i Nordland?

Man har talt om forvirrede Forhold; men de vil være tilstede i høieste Grad i dette Tilfælde overalt. Jeg kan ikke et Øieblik nære Tvivl om, at den endelige
200 Seir vil blive hos det norske Landsmaal, at det vil fortrænge den dansk-norske Tunge, kanske efter at have modtaget Indvirkninger af det nuværende Skriftsprog, som i enkelte Henseender kan være gavnligt; men jeg har ikke Tvivl om det endelige Udslag. Jeg skal benytte nogle Ord af en Mand fra den anden Side. Han siger i et officielt Dokument til Stortinget: «Et Folks eget
205 Ordforraad er jo det skarpeste Udtryk for dets eiendommelige Tænkesæt, og de nedarvede Betegnelsesmaader derfor ogsaa omvendt den sikreste Vei, ad hvilken man kan føre nye Udviklingsmomenter ind under dets Opfatning og umiddelbare Forstaaelse.» Jeg tillader mig at spørge, om det er muligt at give et Sprog en bedre Anbefaling, at virke mere styrkende for en Sprogbevægelse, som
210 er i fuld Gang og allerede tæller saa mange Tilhængere og hvert Aar vinder nye og i sig selv har Betingelserne for at udbredes, saa langt Norges Land naar? Det vil jo hverken sige mere eller mindre, end at i Tilegnelsen af et nationalt norsk Forhold, deri ligger det eneste sande Middel for en aandelig Udvikling af vort Folk.

215 Hvorledes? «Det er den sikreste Vei, ad hvilken man kan føre nye Udviklingsmomenter ind under dets Opfatning og umiddelbare Forstaaelse.» Ja, er det ikke det store og brede, uundgaaelige, uundværlige, betingende for Folkets Fremadskriden i Kultur? Og naar der kan ske saadanne Undere ved
220 Anvendelse af enkelte Ord, hvad maa saa ikke være Tilfældet, naar det hele Sprog arter sig efter Folkets Natur? Og ikke nok hermed. Man maa ikke her standse ved Folkets aandelige Udvikling. Jeg siger, at Landsmaalet, talt af Alle og Enhver i dette Land, det vil fremfor alt styrke Kjærligheden til Hjemmet og til de hjemlige Forhold, til det, som er godt i det Nedarvede. Til enhver sand

klangfuld Betegnelse, til den vil være knyttet en Række af Minder, som vil øve en overordentlig Indflydelse saavel i det offentlige som det private Liv. Det er den Klangbund, som aldrig vil undlade at give Gjenlyd, naar noget Stort og Godt fremtræder i vort Samfunds Liv.

230

Der blev sagt af en Taler igaar, at først naar Skolelæreren igjen kunde være sig selv, saa var han sin Gjerning i Sandhed voxen. Nu siger jeg, idet jeg udvider denne Tanke til noget meget større: Kun det Folk kan i Sandhed udføre sin Gjerning i Nationernes Række, som er sig selv. Og intet Folk er sig selv, som
235 ikke eier et nationalt Sprog, som er dets Kulturmiddel og Udtrykket for, hvad der lever og rører sig i det.

Der er fra gammel Tid et besynderligt Forhold i vort Land. Jeg vil bruge det som Modsætning. Der var en Tid i dette Land, da der var en Del, en liden Fraktion af
240 Samfundet, som i Besiddelse af en højere Bogkultur betragtede det hjemlige med Ringeagt og ansaa sig selv for at staa i Forstaaelse med hele den civiliserede Verden, og deri søgte den sin Fortrøstning og sin Ære. Dette Forhold maa vendes helt om. Lad der være Enkelte, som kan finde Tilfredsstillelse i Tanken om en Tilslutning af den Art, - den store Mængde maa finde sin Ære og
245 Tilfredsstillelse i at være sig selv og hjælpe til, at Landet gennem Tiden kan være sig selv.

Jeg hørte igaar bl.a. henpege paa, at rimelige Krav til Sprogudbedring kunde ske Fyldest ved Benyttelse af det dansk-norske Sprog under Paavirkning af vort
250 saakaldte Maalstræv, og jeg hørte i den Anledning anprise som Exempel Studiet af Asbjørnsens Folkeeventyr. Jeg maa spørge - jeg tror ikke, jeg opfattede Vedkommende urigtigt -: hvad er det, som man der vil finde? Man vil finde det dansk-norske Sprog med alle dets Karaktermærker og Eiendommeligheder; men i det Sprog serveres til Frokost nogle enkelte norske Udtryk og Vendinger, som
255 gouteres, først fordi de i sig selv er karakteristiske og dernæst, fordi de er nye eller ialfald Variationer af det, man er vant til at se. Men dersom Nogen tror, at man ad den Vei kan opkonstruere, lave, opstylte, hvad man kan sige er et norsk Sprog, som fortjener det Navn, tager han sandelig Feil. Ligesaa gjerne kan man tage et Lappetæppe og sammenligne det med et Brüsselertæppe; Lappetæppet
260 kommer dog i alle Tilfælde til at bestaa af Filler, som er saa som saa sammenføjede.

Det er ikke min Tanke, at man skulde standse med de videre Forholdsregler,

265 som jeg har nævnt; men Sagen er den, at naar et kraftigt Skridt gjøres, naar
Udviklingsbetingelser, Understøttelsesmidler gives, saa vil Arbeidet for et sandt
norsk Sprog tage Fart og Væxt, og efter den Stilling, som det da i ethvert
Tilfælde vil indrage paa Udviklingens Stige, bliver Forholdsregler ogsaa at træffe
270 fra Storthingets og Styrelsens Side. Jeg har den Tro, at den Gang, jeg har skildret
som Sprogbevægelsens, at den vil blive den, som vil blive fulgt i vort Land, saa
længe indtil Seiren for det norske Maal er vunden, og jeg er overbevist om, at for
hvert Fremskridt, som gjøres paa den Vei, vil de Hjælpemidler, der rækkes fra
Storthingets og Styrelsens Side, blive stærkere, fyldigere og mere skikkede til at
virke direkte for Maalet.

275 Ja, jeg vover at sige, at den Dag ikke er meget fjernt, da denne Erkjendelse vil
være saa levende blandt os, at der ikke synderlig længere vil være Spørgsmaal om
et dansk-norsk Sprog kontra et Landssprog, men at Bestræbelserne vil være
rettede paa at gjøre det norske Landssprog saa fuldkomment, saa indholdsrigt og
280 saa smukt som muligt. Jeg kan ikke komme til andet Resultat ved at veie
Forholdene og de Betingelser, som ligger i dem, ved at gjøre mig bekjendt med
Sagens Fremtoninger i vort Land og den levende Interesse, hvormed den
omfattes fra Landsende til anden; men jeg har det ogsaa paa en Følelse, som har
faaet sit Udtryk af en finsk Digter, et Udtryk, som jeg nu vil benytte:

285 «Lyssna till den granens susning,

vid hvars rot ditt bo är fästadt!»

290

Kilde

Haugland, Kjell (red.): Maalpolitiske dokument, 1864-1885 - Ei folkerørsle blir til. Oslo 1971, s.197-206.

295

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/maalsporgsmaalet>

300